

20nepovnolitnikh_Kaznacheieva_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y
(дата звернення 03.11.2021).

3. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18.07.2013. № 223-1134/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13#Text>.

4. Томчук І. Застосування покарань до неповнолітніх: проблемні питання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 4. Том 2. С. 194–198.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-52>

**КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ РОЗУМНИХ СТРОКІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОКУРОРОМ ВИЩОГО
РІВНЯ ЯК ВАЖЛИВА ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА
НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ, ГАРАНТОВАНОГО
Ч. 1 СТ. 6 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД**

Шевчук М. І.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Право на доступ до правосуддя включає в себе такі елементи: право особи звернутися до суду, право на те, щоб її справа була розглянута та вирішена судом, право на остаточне судове рішення, право на оскарження судового рішення, право на виконання судового рішення, ухваленого на користь особи (рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справах «Беллет проти Франції» від 04.12.1995 р., «Брумареску проти Румунії» від 28.10.1999 р., «Горнсбі проти Греції» від 19.03.1997 р., «Балацький проти України» від 25.10.2007 р.).

ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово наголошував, що право на доступ до правосуддя не є абсолютним: воно може бути піддане допустимим обмеженням, оскільки вимагає за своєю природою державного регулювання. Держави-учасниці користуються у цьому

питанні певною свободою розсуду (рішення ЄСПЛ у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» від 28.05.1995 р.). До правомірних обмежень права на доступ до суду першої інстанції, встановлених кримінальним процесуальним законодавством України, відноситься закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. п. 3-1, 10 ч. 1, абз. 2 ч. 1, ч. 9 ст. 284 КПК України.

Разом з тим, одним із критеріїв, який забезпечує фактичну доступність до правосуддя слід розуміти відсутність необґрунтованих та мінімізація законодавчо визначених об'єктивних перешкод для звернення до суду та захисту своїх прав. Дотримання цього критерію має забезпечуватися державою-учасницею Ради Європи на рівні законодавчої, виконавчої та судової влади. Водночас, безпосередньо на рівень доступу до правосуддя впливає якість роботи сторони обвинувачення, її організаційна та правозастосовна діяльність. У деяких випадках закриття кримінального провадження за наведених вище підстав може бути результатом неефективного досудового розслідування та порушувати право потерпілого на доступ до правосуддя і право на здійснення кримінального провадження у розумні строки. Саме тому строки досудового розслідування поставлені під контроль прокурора вищого рівня та слідчого судді.

Хоч найбільше затягувань під час здійснення кримінального провадження і мають місце у стадії судового провадження, що обумовлено відсутністю дієвих механізмів контролю за дотриманням розумних строків у цій стадії, проте і у стадії досудового розслідування існує декілька проблем, які призводять до порушення права особи на здійснення досудового розслідування у розумні строки та права особи на доступ до правосуддя. Розглянемо їх детальніше.

Для визначення того, чи була тривалість певного строку розумною, ЄСПЛ встановлює початок цього строку та його закінчення. Враховуючи пілотне рішення ЄСПЛ у справі «Меріт проти України» від 30.03.2004 р., розумний строк в українському кримінальному провадженні розраховується з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) або з моменту затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення і завершується ухваленням остаточного рішення судом найвищої інстанції.

У ч.ч. 2, 3 ст. 219 КПК України законодавець виокремлює два періоди, з яких складається загальний строк досудового розслідування: 1) перший період – це час з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру; 2) другий період – час із дня повідомлення особі про підозру

у вчиненні кримінального правопорушення до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Істотним недоліком чинного законодавства є те, що законодавець у кримінальних провадженнях, які здійснюються щодо кримінальних проступків, не визначає строків зйсення досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР до моменту повідомлення особі про підозру. Натомість, у провадженнях, які здійснюються щодо злочинів, строк досудового розслідування чітко визначений у ч. 2 ст. 219 КПК України. Власне, через цей недолік правового регулювання дуже часто на практиці зустрічаються випадки затягування досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, тому необхідним є внесення до законодавства відповідних змін, спрямованих на визначення строків досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків з моменту внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру.

З огляду на положення ст. 308 КПК України предметом дослідження під час розгляду скарги прокурором вищого рівня є дотримання слідчим, дізнавачем та прокурором вимог розумності строків кримінального провадження під час досудового розслідування. Тому згідно зі ч. 3 ст. 28 КПК України при розгляді прокурором вищого рівня скарг на недотримання розумних строків він повинен враховувати такі критерії: складність кримінального провадження, поведінка учасників кримінального провадження, спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Встановлення законодавцем у КПК України критеріїв, які повинні враховуватися при визначенні розумних строків досудового розслідування, є доволі прогресивним кроком, спрямованим на наближення чинного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Проте проблема полягає в тому, що наведені законодавцем в ч. 3 ст. 28 КПК України критерії є оціночними. На жаль, законодавець не визначає переліку обставин, які повинні братися до уваги при визначенні кожного з наведених вище критеріїв. Лише щодо такого критерію як складність кримінального провадження законодавець зазначає, що він визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій,

необхідних для здійснення досудового розслідування тощо. Щодо інших критеріїв законодавець мовчить. Тому зміст цих критеріїв прокурору вищого рівня слід визначати з урахуванням практики ЄСПЛ.

Беручи до уваги практику ЄСПЛ, вважаю, що при визначенні **ступеня складності справи** потрібно враховувати такі фактичні та правові обставини: характер і тяжкість інкримінованих особі кримінальних правопорушень; кількість злочинних епізодів і кількість кримінальних правопорушень, які розглядаються у рамках одного провадження; характер фактичних даних, що підлягають встановленню; віддаленість з точки зору часу між фактами, що є предметом розслідування, та самим досудовим розслідуванням; кількість учасників кримінального провадження; проблеми, що виникають у зв'язку з отриманням від підозрюваних, потерпілих, свідків показань; необхідності проведення експертиз; кількість і складність інших слідчих дій, які необхідно провести; вступ у провадження нових учасників; приєднання до кримінального провадження інших проваджень; участь у провадженні іноземця чи особи без громадянства; необхідності отримання міжнародної допомоги в рамках провадження; юридична складність провадження, наприклад, внаслідок невизначеності національної практики, необхідності застосування нормативно-правового акта, який нещодавно набув чинності.

Поведінка учасників провадження полягає у: належному чи неналежному виконанні своїх процесуальних обов'язків (явка за викликом прокурора, слідчого, дізнавача, слідчого судді, дотримання умов обраного запобіжного заходу; ненадання чи надання доказів по справі з порушенням строку, визначеного законом); зловживанні своїми процесуальними правами (подання скарги на рішення прокурора, слідчого, дізнавача слідчого судді, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), або подання аналогічних скарг на рішення прокурора, слідчого, дізнавача); подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових (нововиявлених) обставин; заявлення завідомо немотивованого відводу; позиція сторони захисту щодо розслідування, пред'явленого обвинувачення (сприяння розслідуванню або відмова від цього: надання або ненадання інформації про місцезнаходження доказів, співучасників); скоєння дій, які перешкоджають встановленню істини у кримінальному провадженні (знищення, пошкодження доказів).

При оцінці такого критерію як **спосіб здійснення слідчим, прокурором своїх повноважень** потрібно брати до уваги такі обставини: строк реалізації повноважень; невчинення дій, які

забезпечують подальший рух досудового розслідування (ненадання слідчим експерту необхідних матеріалів для проведення експертизи, неприйняття рішення щодо зміни підслідності прокурором протягом тривалого періоду часу, невиділення матеріалів провадження в окреме за наявності для цього підстав, невідновлення зупиненого провадження, якщо обставини, які стали підставами для зупинення перестали існувати тощо); непроведення процесуальних дій у випадку заявлення учасниками кримінального провадження обґрунтованих клопотань; обґрунтованість зупинення досудового розслідування; своєчасність ініціювання слідчим, прокурором заходів забезпечення кримінального провадження; своєчасності та ефективності дій, спрямованих на протидію зловживанню учасниками провадження своїми процесуальними правами; своєчасності та ефективності дій, спрямованих на прискорення проведення процесуальних дій.